

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ**

Кафедра економіки та соціальних дисциплін

ПОГОДЖЕНО:

Начальник кафедри,
доктор економічних наук, професор
Гончаренко О.Г.

«___»_____202_ р.

СИЛАБУС

**навчального курсу «Філософія»
спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»
форма навчання: денна**

РОЗРОБНИК:

професор кафедри,
доктор філософських наук, професор
Доній Н.Є. _____

ЗАТВЕРДЖЕНО:

на засіданні кафедри економіки та
соціальних дисциплін

Протокол № __ від «__»_____202_ р.

Кредити та кількість
годин:

3 кредити ECTS; години: 20 лекційних, 24
семінарських та 46 самостійна робота.

Чернігів – 202_

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ**

Кафедра економіки та соціальних дисциплін

**СИЛАБУС
навчального курсу «Філософія»
спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»
форма навчання: денна**

Кредити та кількість годин:	3 кредити ECTS; години: 20 лекційних, 24 семінарських та 46 самостійна робота.
--------------------------------	---

Чернігів – 202_

Анотація курсу

Взагалі, курс філософії більше про мислення, ніж про висвітлення або запам'ятовуванні безлічі фактів. Основна увага в ньому, зазвичай приділяється питанням, яких безліч і які так чи інакше ми намагаємось не залишати без відповідей: «Що є першосонвою світу?», «Що значить бути?», «Чи є у житті сенс?», «Чи можуть машини мислити?», «Що таке свідомість?», «Чи є у людей вільна воля?», «Чи є реальний світ, або все це плід моєї уяви?», «Чи є у нас вільна воля, або наш мозок просто механічно реагує на подразники?», «Що, якщо взагалі можна так говорити, відрізняє правильне від неправильного?». Основним завданням філософії є розгляд ідей, що мають ключове значення для мислення і життя людини. Однак, цінність багатьох цих ідей часто прихована від нас. Тож, філософія робить невидиме видимим. Вона пропонує методи, які допомагають нам краще зрозуміти, що для нас найважливіше. Крім того, вивчення філософії має специфічну здатність: сприяти студенту самовідкривати себе унікальним, інтегрованим і послідовним чином. Їй мабуть краще за все це демонструє фраза, яку багато разів повторював Роберт Рубін, міністр фінансів при президенті США Біллі Клінтоні: «Я пройшов один курс філософії в коледжі, і це зробило мене кращим економістом».

За своєї метою і форматом цей курс – швидше за запрошення до філософії, ніж сукупність догм і аксіом. Представлені в курсі положення прагнуть позначити територію та закласти основу для більш ґрунтовного розмірковування в майбутньому. Курс також націлений на розвиток навичок, які необхідні для успіху при вивченні будь-якої іншої дисципліни.

Враховуючи прагнення українців бути європейцями також підкрелимо, що запропонована програма курсу Філософії безпосередньо відповідає формальним вимогам європейських шкіл і природно вписується в усі ключові компетенції, затверджені в 2006 році Європейською Радою та Європейським парламентом в акті Європейської кваліфікаційної рамки (ЄКР) для навчання впродовж усього життя¹. Ви – не тільки громадяни України, а й громадяни Європи та світу, тож якщо хочете вирішувати проблеми швидко мінливого світу ви маєте потребу в ряді компетенцій. У ЄКР визначено вісім ключових компетенцій, які необхідні всім людям для особистої реалізації та розвитку, для активної громадянської позиції, для соціальної інтеграції та для працевлаштування:

- 1) спілкування на рідній мові;
- 2) спілкування на іноземних мовах;
- 3) математична компетентність і основні компетенції в науці й техніці;
- 4) цифрова компетенція;
- 5) вчитися вчитися;
- 6) соціальні та громадянські компетенції;

¹ Европейская квалификационная рамка для обучения в течении всей жизни (EQF). Люсембург, Офис официальных публикаций Европейского сообщества, 2008, 26 с.

7) ініціативність та підприємливість;

8) культурна обізнаність та культурне виявлення.

Що ж з цих компетенцій філософія дозволить вам набуту?

По-перше, щодо знань. Ви будете збагачувати словниковий запас, опануваючи ключові поняття філософії, які вже перейшли в повсякденну мову. Філософія, з її великими традиціями європейської думки, дозволить зрозуміти силу ідей, які були сформульовані, відстояні та розвивалися протягом всієї історії ідеї.

По-друге, щодо навичок. Чіткість, яка характеризує філософські міркування, вимагає від особи, яка навчається, розвитку міждисциплінарних компетенцій, корисних як для її особистого, так і для професійного життя. Ви будете розвивати свої вміння слухати, робити нотатки і активно обговорювати. Крім того, навички читання будуть розвиватися через виконання завдання щодо тлумачення часто складних оригінальних текстів авторів і відігравати важливу роль у навчанні правильного написання формальних, структурованих авторських філософських есе у відповідь.

По-третє, з точки зору ставлення. Ваше знайомство з філософськими методами та ідеалами вимагає і розширює певні ключові якості, зокрема: відкритість, усвідомленість, допитливість, вміння змінювати перспективу, критичне мислення і терпимість/толерантність.

Взагалі, головна мета ЄКР спрямована на те, щоб освічена людина могла справлятися зі змінами в суспільстві, й саме це повністю відповідає загальній меті філософії, оскільки в них обох присутня зацікавленість в повноті розвитку людини. Зміст, цілі навчання і дидактичний підхід філософії спрямовані на розвиток соціальних і громадянських навичок, навичок спілкування, культурне самовираження, логічних і наукових міркувань. Філософія пропонує вам бути вільними і прийняти на себе відповідальність як громадянина.

Мабуть ви вже переконалися, що навик спілкування має вирішальне значення в житті. Філософія, поділяючи таке переконання, буде пред'являти значні вимоги до вашого вміння не тільки розуміти ідеї будь-якого тексту (чи то книга, чи-то фільм, тощо) і до вміння слухати виступаючого/оратора в дискусії. Фактично, протягом усього курсу навичка висловлювати свою думку в усній або письмовій формі, використовуючи положення наукових концепцій, отримані з послідовної аргументацією, розвиваються, оскільки вам необхідно буде надавати чіткі відповіді в аргументах своїх есе.

Використання ресурсів інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ) стало незамінним для сучасного курсу філософії. ІКТ пропонує вам ключовий, універсальний і практичний інструмент для досліджень, для написання і обміну. Використання ІКТ також дає можливість осмислити їх переваги і небезпеки.

Вчитися вчитися – це ще одна навичка, яку дає філософія як дисципліна. Дослідження відкритих питань філософії має привчити вас до досліджень, співпраці і сприятиме розвитку критичного підходу до

інформації. Це дозволить їм сформулювати чи закріпити такі риси характеру, як стійкість, автономність, відкритість і незалежність.

Також філософія робить наголос на встановленні зв'язків між ідеями і сучасним світом, а також акцентує на необхідності міжкультурного порозуміння. Центральним в цьому завданні є заклик філософії проявити достатньо сміливості, щоб вийти за межі свого Я, протистояти чужим ідеям, прийняти множинність поглядів і взяти активну участь у громадських дебатах у дусі відкритості та довіри. Вона дасть можливість розвивати свою індивідуальність, навчить незалежності духу і мужності, творчості та вирішення проблем, участь і здатність переконувати.

Нарешті, чутливість і культурне самовираження як компетенція курсу філософії прямо передбачає, що при побудові особистої думки ви маєте можливість використовувати всі свої академічні та загальні знання, спираючись на власну особисту культуру. Це включає в себе читання, обізнаність про фільми, засоби масової інформації, соціокультурний досвід, подорожі й будь-які інші особисті моменти і роздуми.

Мета курсу

Метою навчальної дисципліни було визначено: отримання знання і розуміння філософії як особливої форми пізнання шляхом розгляду деяких важливих філософських питань і підходів до проблем; практикування і розширення власних здібностей конструювати, розвивати і підтримувати чіткі та послідовні аргументи; набуття навички розуміння, інтерпретації, аналізу та оцінки, які сприяють розвитку незалежного мислення, заснованого на критичному аналізі доказів і раціональної аргументації. Ці навички будуть застосовні при вивченні інших академічних предметів і при міркуванні про інших важливих аспектах людського досвіду.

Виходячи з вищевказаних цілей після вивчення дисципліни ви будете в змозі: визначити / описати основні проблеми, підняті філософами; впевнено займатися структурованими питаннями; виявити філософські, екзистенційні та етичні проблеми певних тем та розумітися на їх постійній актуальності; демонструвати достатні знання щодо цитат та думок філософів чи видатних діячів і займати критичну позицію там, де це необхідно.

Організація навчання

Тематичний план

№ теми	Назви тем	Кількість годин				
		всього	у тому числі			
			лекція	семінар	практичне	самостійна робота
	1	2	3	4	5	6
Розділ 1. СУТНІСТЬ ФІЛОСОФІЇ ТА ЇЇ ГЕНЕЗА						
1	Філософія, коло її проблем та роль у суспільстві	4	2	2		-
2	Історія світової філософії	12	4	4		4
3	Сучасна світова філософія: основні течії та напрямки	6	2	2		2
4	Філософська думка України	8	2	4		2
Разом за розділом 1		30	10	12		8
Розділ 2. ОНТОЛОГІЯ. ДІАЛЕКТИКА. ГНОСЕОЛОГІЯ.						
5	Філософський зміст проблеми буття	10	2	2		6
6	Діалектика як вчення про загальний розвиток та взаємозв'язок	10	2	2		6
7	Філософська сутність і структура пізнання	10	2	2		6
Разом за розділом 2		30	6	6		18
Розділ 3. ЛЮДИНА ТА СУСПІЛЬСТВО						
8	Філософська антропологія	14	2	4		8
9	Філософське осмислення суспільства	16	2	2		12
Разом за розділом 3		30	4	6		20
Усього годин		90	20	24		46

Завдання до семінарів та практичних занять

Семінарські заняття

Готуючись до семінарського заняття Ви маєте підготувати конспект питань, що містяться в плані відповідної теми. Наявність конспекту всіх (!) питань та ваша присутність на занятті є запорукою успішної роботи та отримання балів (їх кількість залежить від вашої активності та якості підготовки). Відсутність конспекту або неповний конспект, навіть за умови вашої присутності на семінарі, оцінюється в 0 балів.

**Плани семінарських занять
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 1**

ТЕМА 1. ФІЛОСОФІЯ ТА ЇЇ РОЛЬ У СУСПІЛЬСТВІ (2 год.).

План

1. Філософія та її предмет. Обґрунтування необхідності вивчення філософії у вищому навчальному закладі.
2. Функції філософії. Роль філософії у системі культури.
3. Методи філософії.
4. Світогляд: структура, основні історичні типи та їх сутність.
5. Об'єктивні і особистісні фактори розвитку світогляду: ідеали і цінності, віра і переконання.
6. Специфіка філософського вирішення світоглядних питань.
7. Історичні типи світогляду.
8. Основні напрямки (розділи) філософських тем.
9. Місце і роль філософії в житті суспільства і людини.

Питання для самоперевірки:

1. Чим світогляд відрізняється від знання?
2. Які передумови виникнення філософії?
3. Чи є тотожними розуміння буденного та теоретичного світоглядів?
4. Яка головна функція будь-якого світогляду?
5. Які основні елементи світогляду?
6. Чи можна стверджувати, що один історичний тип світогляду заміщує інший?

Теми рефератів:

1. Сутність і основні функції світогляду.
2. Міфологічний і релігійний світогляди.
3. Специфіка філософського освоєння дійсності.

Рекомендована допоміжна література до теми

- 1) Андрущенко В.П., Волинка Г.І., Мозгова Н.Г. та ін. Філософія. Природа, проблематика, класичні розділи: Навч. посібн. За ред. Г.І. Волинка. 3-є вид. Київ: Каравела. 2021. 368 с. (Серія «Українська книга»).
- 2) Андрущенко В.П., Волинка Г.І., Мозгова Н.Г. та ін. Філософія. Природа, проблематика, класичні розділи: Хрестоматія. Навч. посібн. За ред. Г.І. Волинка. 3-є вид. Київ: Каравела. 2021. 464 с. (Серія «Українська книга»).
- 3) Кремень В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: Підручник. Київ: Книга. 2005. 528 с.
- 4) Вулевич М.Р. Філософія як мудрість та її осмислення в науковій і практичній діяльності. Часоп. Київ. ун-ту права. 2005. № 2. С. 154-158.
- 5) Гринів О. І. Філософія: курс лекцій для аспірантів. Львів. Тріада плюс, 2016. 364 с. 978-966-486-194-3.
- 6) Кремень В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: Підручник. Київ: Книга. 2005. 528 с.

- 7) Синиця А. Аналітична філософія. Монографія. Львів. ЛДУФК, 2013. 303 с. 978-966-2328-41-7.
- 8) Пазенок В.С. Філософія: Навч. посіб. Київ: Академвидав. 2008. 280 с.
- 9) Петрушенко В. Л. Філософія. Підручник. Вид. 4-е, випр. і доп. Львів. Магнолія плюс, 2001. 445 с.
- 10) Подольська Є.А. Філософія: Підручник. Київ: Фірма «Інкос»; Центр навчальної літератури. 2006. 704 с.
- 11) Попович М.В. Що таке філософія? Філософ. думка. 2006. № 1. С. 3-7.
- 12) Філософія. Підручник. За заг. ред. В. Кременя, М. Горлача. Харків: Прапор. 2004. 736 с.

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ № 2 і № 3

Тема 2. ІСТОРІЯ СВІТОВОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ (4 год.).

План

Ч.1.

1. Особливості зародження і формування давньогрецької філософії:
 - а) пошуки першопричини світу філософами Мілетської школи (Фалес, Анаксимандр, Анаксімен);
 - б) натурфілософія та діалектичні ідеї Геракліта.
2. Антична філософія:
 - а) рання грецька філософія (іонійська філософія, піфагорійський союз, елейська школа, діяльність софістів);
 - б) особливості методу Сократа;
 - в) вчення Платона про ідеї, суспільство та державу, етику;
 - г) вчення Аристотеля про державу та суспільство, етику;
 - д) епоха еллінізму і Римської імперії (епікуреїзм, скептицизм, стоїцизм, неоплатонізм).
3. Проблема буття в піфагорійській школі та у філософії елеатів.
4. Філософська теорія Платона.
5. Філософська система Аристотеля.
6. Філософія Середніх віків: патристика, схоластика, номіналізм, реалізм.
 - а) полеміка між номіналізмом і реалізмом;
 - б) проблема співвідношення віри і знання;
 - в) проблема людини: душа і тіло.
7. Філософія доби Відродження. Філософія М.Кузанського.

Теми рефератів:

1. Період досократичної філософії: основні представники та ідеї.
2. Сутність полеміки Сократа з софістами.
3. Основні ідеї філософського вчення Платона.
4. Система категорій Аристотеля.
5. Загальна характеристика середньовічної філософії.
6. Спроби доведення буття Бога в середньовічній філософії.
7. Нова натурфілософія епохи Відродження.
8. Основні ідеї Реформації (Лютер, Кальвін, Мюнцер).

Ч.2.

8. Загальна характеристика філософії Нового часу: основні ідеї та представники.
9. Розвиток європейської філософії у XVI-XVII ст.ст.:
 - а) Проблема методу в філософії Нового часу (Ф.Бекон, Р.Декарт).
 - б) Проблема емпіризму в філософії Ф.Бекона (програма “великого відновлення наук”, концепція “ідолів”).
 - в) Проблема раціоналізму в філософії Р.Декарта (принцип методичного сумніву, теза “*cogito ergo sum*”, вчення про “вроджені ідеї”).
10. Філософія Просвітництва: основні характеристики та напрямки.
11. Англійська традиція в філософії Нового часу: ознаки та представники:
 - а) філософія Т.Гоббсом;
 - б) пізнавальна концепція Д.Локка;
 - в) суб’єктивно-ідеалістичний підхід Дж.Берклі;
 - г) агностицизм Д.Юма.
12. Німецька класична філософія:
 - а) основні ідеї філософії І. Канта: революція в гносеології, антиномії як форма діалектики, поняття категоричного імперативу.
 - б) філософська система та діалектичний метод Г. Гегеля;
 - в) суб’єктивний ідеалізм Й. Фіхте;
 - г) антропологічний матеріалізм та атеїзм Л. Фейєрбаха;
 - д) філософські ідеї Ф.Шеллінга.
13. Загальна характеристика раціонального напрямку філософії Нового часу: ознаки та представники:
 - а) проблема субстанції у Новий час: Р.Декарт, Б.Спіноза, Г.Ляйбніц;
 - б) теорія пізнання Б.Спінози;
 - в) гносеологічна концепція Г.Ляйбніца.
14. Філософія марксизму: погляд на історію, людину та суспільство.
15. Криза класичної філософії в середині XIX ст. і становлення нових філософських напрямків.

Теми рефератів:

1. Природознавство та філософія Нового часу.
2. Програма “великого відновлення наук” Ф.Бекона.
3. Принцип методичного сумніву Р.Декарта
4. Соціальна концепція Т.Гоббса.
5. Філософська концепція Д.Локка
6. Проблема субстанції у Новий час.
7. Сутність теорії пізнання І.Канта.
8. Поняття категоричного імперативу І.Канта.
9. Проблеми етики в німецькій класичній філософії.
10. Філософські концепції Й.Фіхте і Ф.Шеллінга.
11. Філософська антропологія та філософія історії К.Маркса.

Рекомендована допоміжна література

1) Августин, святий. Сповідь. Переклад В.С. Бойка; передмова і примітки П.О. Ніколова; худож.-ілюстратор І.І. Ячін; худож.-оформлювач Б.П. Бублик. Харків. Фоліо. 2012. 346 с. (Серія «Бібліотека світової літератури»).

2) Ахутін А. Аристотель і аристотелізм: 2400 років по тому. А. Ахутін, А. Баумейстер, О. Білий, А. Васильченко, О. Гомілко, В. Жулай, В. Звіядковський, В. Козловський, М. Попович, С. Пролєєв // *Філософська думка*. 2016. № 5. С. 6-26.

3) Бадью А. Етика. Нарис про розуміння зла. Пер. з фр. В. Артюха і А. Рєпи. Київ: Комубук. 2016. 192 с.

4) В'єйорка М. Віднайдення сенсу (Суб'єкт перед лицем глобалізації). Пер. з фр., передмова, примітки В. Омелянчика. Київ: Стилос. 2017. 288 с. (Серія «Сучасна французька думка». Книга 3).

5) Історія філософії: Словник / За заг. ред. В.І. Ярошовця. Київ. Знання України, 2006.

6) Кайку М. Майбутнє розуму. Наукові спроби досягнути, вдосконалити і підсилити інтелект. Пер. з англ. А. Кам'янець. Львів: Літопис. 2020. 408 с.

7) Кант І. Критика практичного розуму. Пер. з нім. Київ: Юніверс. 2004. 240 с. (Серія «Філософська думка»).

8) Кассіер Е. Дослідження людини. Вступ до філософії культури. Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. За ред. Л. Губерського. Київ: Знання. 2009. С. 174–186.

9) Кондзьолка В.В. Історія середньовічної філософії: навч. посіб. Львів, 2001. С. 77-82.

10) Ніцше Ф. Так мовив Заратустра. Книжка для всіх і ні для кого. Пер. з нім. А. Савченко. Харків: Фоліо. 2019. 256 с. (Серія «Зарубіжні авторські зібрання»).

11) Ніцше Ф. Шопенгауер як вихователь. Сутінки ідолів. Пер. з нім. А. Савченко; худож.-оформлювач О.А. Гугалова-Мешкова. Харків: Фоліо. 2020. 187 с. (Серія «Зарубіжні авторські зібрання»). [Електронний ресурс]. Сайт «Електронна бібліотека “Чтиво”». https://shron1.chtyvo.org.ua/Nietzsche_Friedrich/Shopenhauer_iak_vykhovatel_Sutink_y_idoliv.pdf? Назва з екрана.

12) Петрушенко В. Л. Філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти III-IV рівнів акредитації. 2-ге видання, виправлене і доповнене. Львів: Новий світ -2000, Магнолія плюс, 2003.

13) Табачковський В., Булатов М., Хамітов Н. Філософія: світ людини: Курс лекцій: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Либідь. 2003. 432 с.

14) Туренко В.Е. Антична філософія любові. Київ. ВАДЕКС, 2017.

- 15) Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. За ред. Л. Губерського. Київ: Знання. 2009. 621 с.
- 16) Філософія. Підручник. За заг. ред. В. Кременя, М. Горлача. Харків: Прапор. 2004. 736 с.
- 17) Філософія: навч. Посібник. Ю.М. Вільчинський, Л.В. Северин-Мрачковська, О.Б. Гаєва та ін. Київ. КНЕУ, 2019.
- 18) Філософія: хрестоматія для бакалаврів фіз.-мат. і природн. спеціальностей. У 2 т. Т. 1. Філософська пропедевтика /авт.-упоряд. І.С. Добронравова, О.В.Руденко, О.В.Комар та ін.; заг. Ред. І.С. Добронравова, О.В.Руденко. 2-ге вид. доп. К.: ВПЦ «Київський університет», 2020.
- 19) Філософія як історія філософії: Підручник. За заг. ред. В.І. Ярошовця. Київ: Центр учбової літератури. 2010. 648 с.
[https://shron1.chtyvo.org.ua/Bychko_Ada/Filosofii_ia_istorii_filosofii.pdf?](https://shron1.chtyvo.org.ua/Bychko_Ada/Filosofii_ia_istorii_filosofii.pdf)
Назва з екрана.
- 20) Фюрст М., Тринкс Ю. Філософія. Пер. з нім. В. Кебуладзе. 2-е вид. Київ: Дух і літера. 2020. 544 с.
- 21) Хамар У. В. Історія філософії : курс лекцій / У. В. Хамар. – Львів : Ініціатива, 2008. – 360 с. – 983-8172-18-5.
- 22) Ціцерон. Тускуланські бесіди. Про обов'язки. Київ. Вид. Апріорі, 2021. 340 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Тема 3. СУЧАСНА СВІТОВА ФІЛОСОФІЯ (2 год.)

План

1. Специфіка посткласичної моделі західної філософії.
2. Ірраціоналістична філософія (А. Шопенгауер, Ф. Ніцше, А. Бергсон).
3. Ірраціонально-екзистенційна філософія С. К'єркегора.
4. Фрейдизм і неофрейдизм (З. Фрейд, Е. Фромм, К. Юнг, А. Адлер та ін.).
5. Сучасна релігійна філософія (неотомізм, тейярдизм, персоналізм).
6. Прагматизм як напрям сучасної філософії (Ч.Пірс, У.Джеймс, Д.Дьюї)
7. Основні етапи розвитку позитивізму:
 - а) позитивізм О.Конта, Г.Спенсера, Дж.Мілля;
 - б) емпіріокритицизм Е.Маха та Р.Авенаріуса;
 - в) конвенціоналізм А.Пуанкаре та П.Дюгема;
 - г) неопозитивізм (М.Шлік, Р.Карнап);
 - д) аналітична філософія (Б.Расел, Л.Вітгенштейн);
 - є) критичний раціоналізм К.Поппера;
 - ж) історична школа філософії науки (Т.Кун, І.Лакатос, П.Фейєрабенд).
8. Герменевтика (В. Дільтей, Х.-Г. Гадамер та ін.). Феноменологія Е. Гусерля.
9. Структуралізм як методологія гуманітарного пізнання (К. Леві-Стросс, М. Фуко).
7. Екзистенціалізм як вчення про людину: віра, самотність, свобода, турбота, страх, вина, бунт, вибір, діалог як фундаментальні стани людини (К. Ясперс, А. Камю, Ж.-П.Сартр).. Поняття межевої ситуації.

8. Сучасна релігійна філософія (неотомізм, персоналізм). Ситуація Постмодерну в філософії (Ж.-Ф. Ліотар, Ж. Дерріда, М. Фуко, Ж. Батай, Ж. Делёз і Ф. Гваттари, У. Еко та ін.).

Теми рефератів:

1. Волонтаризм філософії А. Шопенгауера
2. Буття людини як проблема в екзистенціальній філософії.
3. Філософія життя.
4. Вчення про свідоме, несвідоме в філософії психоаналізу.
5. Основні ідеї структуралізму К. Леві-Стросса.
6. Неотомізм: основні ідеї та представники.
7. Персоналізм: характерні риси, основні представники.

Рекомендована допоміжна література до теми

- 1) Андрущенко В.П., Волинка Г.І., Мозгова Н.Г. та ін. Філософія. Природа, проблематика, класичні розділи: Хрестоматія. Навч. посібн. За ред. Г.І. Волинка. 3-є вид. Київ: Каравела. 2021. 464 с. (Серія «Українська книга»).
- 2) Бадью А. Етика. Нарис про розуміння зла. Пер. з фр. В. Артюха і А. Рєпи. Київ: Клубук. 2016. 192 с.
- 3) Бубер М. Я і Ти. Шлях людини за хасидським вченням. Пер. з нім. Київ. Дух і літера. 2012. 272 с.
- 4) В'єйорка М. Віднайдення сенсу (Суб'єкт перед лицем глобалізації). Пер. з фр., передмова, примітки В. Омелянчика. Київ. Стило. 2017. 288 с. (Серія «Сучасна французька думка». Книга 3).
- 5) Історія філософії: Підручник. За ред. В.І. Ярошовця. Київ. 2002. 400 с.
- 6) Кайку М. Майбутнє розуму. Наукові спроби досягнути, вдосконалити і підсилити інтелект. Пер. з англ. А. Кам'янець. Львів: Літопис. 2020. 408 с.
- 7) Джеймс В. Прагматизм; пер. П. Насади. Київ, 2000. 142 с.
- 8) Камю А. Міф про Сізіфа. Бунтівна людина. Київ. Вид. Фоліо, 2022.
- 9) Кант І. Критика практичного розуму. Пер. з нім. Київ: Юніверс. 2004. 240 с. (Серія «Філософська думка»).
- 10) Кассіерер Е. Дослідження людини. Вступ до філософії культури. Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. За ред. Л. Губерського. Київ: Знання. 2009. С. 174–186.
- 11) Маркузе Г. Ерос і цивілізація. Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. За ред. Л. Губерського. Київ: Знання. 2009. С. 470–478.
- 12) Сартр Ж.-П. Буття і ніщо: Нарис феноменологічної онтології; пер. з фр. Київ, 2001. 850 с.
- 13) Сартр Ж.-П. Екзистенціалізм – це гуманізм. Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. За ред. Л. Губерського. Київ: Знання. 2009. С. 206–216.
- 14) Ніцше Ф. Так мовив Заратустра. Книжка для всіх і ні для кого. Пер. з нім. А. Савченко. Харків: Фоліо. 2019. 256 с. (Серія «Зарубіжні авторські зібрання»).

- 15) Філософія. Підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авторів; за ред. Л.В.Губерського. Харків. Фоліо, 2013.
- 16) Федорика Д. Філософія дару: збірник есеїв. Пер. з англ. О. Панич. Львів: Видавництво Українського католицького університету. 2017. 248 с. (Серія «Антологія персоналістичної думки». Випуск 4).
- 17) Франкл В. Людина у пошуках справжнього сенсу: психолог у концтаборі. Пер. з англ. О. Замойська. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля». 2016. 160 с.
- 18) Фромм Е. Втеча від свободи. Пер. з англ. М. Яковлев. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля». 2019. 288 с.
- 19) Фукуяма Ф. Ідентичність. Потреба в гідності й політика скривдженості. Пер. з англ. Т. Сахно. Київ: Наш Формат. 2020. 192 с.
- 20) Фюрст М., Тринкс Ю. Філософія. Пер. з нім. В. Кебуладзе. 2-е вид. Київ: Дух і літера. 2020. 544 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 5 і № 6

Тема 4. ФІЛОСОФСЬКА ДУМКА УКРАЇНИ (4 год.)

План

Ч.1.

1. Джерела української філософської культури. Особливості української філософської парадигми.
2. Характеристика філософської думки Київської Русі.
3. Філософсько-політичні твори мислителів Київської Русі («Слово про закон і благодать», «Руська правда», «Повість временних літ», «Повчання дітям» Володимира Мономаха, «Моління» Даніїла Заточника та ін.).
4. Гуманістичні та реформаторські ідеї у філософській думці України (кінець XV – початок XVII ст.).
5. Особливості філософських курсів Києво-Могилянської академії. Життєдіяльність та основні філософські ідеї Г. Сковороди.

Ч.2.

6. Університетська (академічна) філософія в Україні XIX – початку XX ст. (В. Лесевич, О. Козлов, Т. Челпанов).
7. Філософські ідеї в українській літературі та громадсько-політичних рухів XIX-XX ст:
 - а) український романтизм (М. Гоголь, Т. Шевченко, П. Куліш, М. Костомаров);
 - б) філософія серця П. Юркевича та її вплив на російську філософську думку;
 - в) соціальна філософія М. Драгоманова, І. Франка;
 - г) філософські погляди В. Соловйова
 - д) київська екзистенційна філософія XX ст. (М. Бердяєв, Л. Шестов, В. Зінківський);
 - є) націософія Д. Донцова.
8. Розвиток філософії в Україні в другій половині XX ст.

9. Новітній етап розвитку філософської думки в незалежній Україні.

Рекомендована додаткова література до теми

- 1) Валявко І.В. Стан дослідження філософських студій Дмитра Чижевського в Україні. *Філософ. думка*. 2004. № 6. С. 119-133.
- 2) Волинка Г. Дещо про філософські орієнтації Михайла Петровича Драгоманова. *Пам'ять століть: Історичний науковий та літературний журнал*. 2003. № 5. С. 30-34.
- 3) Гнатюк Я. Філософсько-науковий кордоцентризм П. Юркевича. *Людина і політика*. 2002. № 1. С. 107-114.
- 4) Горський В.С. Історія української філософії: навч. посіб. 4-е вид., доп. Київ, 2001. 374 с.
- 5) Драгоманов М. Чудацькі думки про українську національну справу [Електронний ресурс].– Режим доступу : http://mikhajlo_dragomanov_chudack_dumki_pro_ukransku_naconalnu_spravu_chastina_2.rar. – Назва з екрану.
- 6) Закідацький Т. Поняття серця в українській філософській думці. *Філософ. і соціол. думка*. 1996. № 8. С. 25-38.
- 7) Історія філософії. Словник. За заг. ред. д. ф. н., проф. В.І. Ярошовця. 2-е вид., перероб. Київ: Знання України. 2012. 1087 с.
- 8) Кондзьолка В.В. Історія середньовічної філософії: навч. посіб. Львів, 2001. С. 77-82.
- 9) Кримський С. Під сигнатурою Софії. Київ: Видавничий дім «КМ Academia». 2008. 367 с.
- 10) Кремень В.Г., Ільїн В.В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: підручник. Київ, 2005. 528 с.
- 11) Огородник І.В., Огородник В.В. Історія філософської думки в Україні. Курс лекцій: навч. посіб. Київ, 1999. 543 с.
- 12) Огородник І.В., Русин М.Ю. Українська філософія в іменах. Київ, 1997. 328 с.
- 13) Сковорода Г. Розмова п'яти мандрівників про істинне щастя в житті //Україна: філософський спадок століть. Т 1. Київ., 2000. С. 324-331
- 14) Ткачук М. Києво-Могилянська академія і становлення академічної філософії в Україні. *Філософ. думка*. 2000. № 4. С. 37-56.
- 15) Франко І. Що таке поступ? *Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. Т. 45*. Київ, 1986. С.300-348.
- 16) Філософія як історія філософії: Підручник. За заг. ред. В.І. Ярошовця. Київ: Центр учбової літератури. 2010. 648 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Bychko_Ada/Filosofii_ia_istorii_filosofii.pdf? Назва з екрана.
- 17) Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. Київ, 1992. С.44-45.
- 18) Чижевський Д. Філософія і національність //Україна: філософський спадок століть. Т 1. Київ., 2000. С. 606-616.

- 19) Шейко С., Марусич В. Духовні засади поліцентричного характеру української філософії. *Філософ. обрії. Наук.-теорет. часоп.* Вип.11. Київ, 2000. С. 38-51.
- 20) Юркевич П. Серце та його значення у духовному житті людини, згідно з ученням слова Божого Вибране. Київ., 1993. С.73-114.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 7

Тема 5. ФІЛОСОФСЬКИЙ ЗМІСТ ПРОБЛЕМИ БУТТЯ (2 год.)

План

1. Філософський зміст категорії «буття» як вихідної категорії розуміння світу.
2. Формування філософського вчення про матерію. Сучасна наука про системну організацію матерії. Поняття матерії та її структура:
а) проблема протилежності матерії та свідомості; б) відмінність філософського поняття матерії від природничо-наукового; в) проблема самоорганізації та системності матеріального світу.
3. Поняття «світ». Філософія про єдність та багатоманітність світу.
4. Поняття руху. Матерія і рух. Класифікація форм руху.
5. Простір і час: класичні уявлення та сучасні трактування.
6. Субстанціональна і реляційна концепції простору і часу.
7. Свідомість в контексті відношень людини до світу. Основні характеристики та компоненти свідомості.
8. Свідоме та несвідоме: З. Фрейд. Колективне несвідоме та архетипи К. Юнга.
9. Проблема детермінізму як принципу філософського пояснення світу.
10. Проблема прогресу та його критеріїв.

Теми рефератів:

1. Розуміння проблеми буття в історичному контексті.
2. Онтологія як вчення про буття.
3. Співвідношення категорій «буття», «субстанція», «матерія».
4. Рух, простір, час – атрибути матерії.
5. Історико-філософський аспект ідеї розвитку.
6. Свідомість і особистість.
7. Фрейдівські ідеї несвідомого в художній культурі ХХ ст.
8. Проблема свідомості у сучасній філософії.
9. Суспільний та особистісно індивідуальний зміст свідомості.

Рекомендована додаткова література до теми

- 1) Дамміт М. Логічні основи метафізики. Переклад з англ. В.Навроцького. Київ. IRIS, 2001.
- 2) Джеймс В. Деякі метафізичні проблеми, розглянуті з погляду прагматизму. Єдність і множинність. Київ. Видавничий дім „Альтернативи”, 2000. 340 с.

- 3) Коперльос Р.Ю. Розуміння хаосу як безладу в філософії та науці // *Актуальні проблеми філософії та соціології*. Вип. 36. Київ, 2022. С. 51-54.
- 4) Кутняк І. Субстанційність свідомості в модусах життєвого світу індивіда. *Філософ. обрії. Наук.-теорет. часоп.* Вип.11. Київ, 2003. С.148-162.
- 5) Сартр Ж.-П. Буття і ніщо: Нарис феноменологічної онтології; пер. з фр. Київ, 2001. 850 с.
- 6) Сиров В. «Картина світу» в сучасній науці і філософії. *Людина і світ*. 2004. № 9. С.31-35.
- 7) Тілліх П. Мужність бути. Небуття і тривога // *Часопис «І»*. 2005. № 37.
- 8) Фромм Е. Мати або бути?. Електронне вид., 2020

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 8

Тема 6. ДІАЛЕКТИКА ЯК ВЧЕННЯ ПРО ЗАГАЛЬНИЙ РОЗВИТОК І ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК (2 год.)

План

1. Діалектика як вчення про розвиток і метод пізнання.
2. Різні підходи до тлумачення діалектики, її види.
3. Діалектика та метафізика як дві концепції розвитку.
4. Історичні форми діалектики. Об'єктивна й суб'єктивна діалектика.
5. Основні закони діалектики та їх методологічне значення.
6. Категорії діалектики.
7. Співвідношення між видами категорій діалектики.
8. Одиничне, особливе і загальне в діалектиці.
9. Альтернативи діалектики:
 - а) софістика;
 - б) еклектика;
 - в) релятивізм;
 - д) догматизм.

Рекомендована додаткова література до теми

1. Гернего, О. О. Альтернативність діалектики і метафізики як філософська проблема та шляхи її вирішення [Текст]. Хмельницький. Універ. наук. 423 с.
2. Гурій, Т. О. Діалектична єдність філософських категорій загального, особливого та одиничного як головна передумова з'ясування сутності кваліфікації адміністративного правопорушення [Текст]. *Держава і право. Юрид. і політ. науки*. Київ. Ін-т держави і права НАН України, 2002. Вип. 18. С. 179–183.
3. Крисюк, Ю. Синергетична інтерпретація соціального порядку [Текст] / Ю. Крисюк // *Право України*. 2005. № 7. С. 30–33.
4. Рижак Л. Філософія : підручник. Львів. ЛНУ імені Івана Франка, 2013. 650 с. 978-966-613-941-5.
5. Синиця А. Аналітична філософія : монографія. Львів. ЛДУФК, 2013. 303 с. 978-966-2328-41-7.

6. Синиця А. Філософія : навч.-метод. посіб.. Львів. ЛДУФК, 2014. 179 с. 978-966-2328-69-1.
7. Філософія. Курс лекцій /За ред. Бичко І.В. Київ., 1994.
8. Філософія: Підручник / За ред Г.А.Заїченка та ін. Київ, 1995.
9. Філософія. Підручник /За ред. Горбача Н.Я. Львів, 1997.
10. Філософія: Навч.посібник /За ред. Надольного І.Ф. Київ, 1997.
11. Філософія. Підручник /За заг.ред. Горлача М.І., Кременя В.Г., Рибалко В.К. Харків, 2000.
12. Філософія: Курс лекцій / Причепій Є.М., Черній А.М., Гвоздецький В.М., Чекаль А.Л. Київ, 2001.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 9

Тема 7. ГНОСЕОЛОГІЯ. ФІЛОСОФСЬКА СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ПІЗНАННЯ (2 год.)

План

- 1) Пізнання як специфічна форма відношення людини до світу. Основні види і принципи пізнання.
- 2) Суб'єкт, предмет і об'єкт пізнання.
- 3) Чуттєве і логічне пізнання, їх форми.
- 4) Методи пізнання.
- 5) Роль практики в пізнанні. Структура практики та її основні форми.
- 6) Філософська проблема істини.
- 7) Класична концепція істини та її альтернативи в сучасній філософії та історії пізнання.
- 8) Наукове і буденно-практичне пізнання. Рівні, форми, методи наукового пізнання.

Рекомендована додаткова література до теми

- 1) Броннікова Л.В. Філософські аспекти трансформаційних процесів у сучасній науці // *Актуальні проблеми філософії та соціології*, (33), 2022. С. 13-17.
- 2) Гадамер Г.-Г. Істина і метод. *Гадамер Г.-Г. Твір у 2-х т.; пер. з нім.* Київ, 2000. 459 с.
- 3) Гегель Г.В.Ф. *Энциклопедия философских наук. Гегель Г.В.Ф. Энциклопедия философских наук. Т.1. Наука логики.* Москва, 1974. 452 с.
- 4) Декарт Р. Начала философии. *Антология мировой философии. В 4-х т. Т.2.* Москва, 1970. С.231-294.
- 5) Декарт Р. Міркування про метод: щоб правильно спрямовувати свій розум і відшукувати істину в науках. Київ, 2001. 114 с.
- 6) Добронравова І.С. Некласична раціональність для нелінійної науки. // *Вісник Київського університету. Серія: Філософія. Політологія.* Вип.29. Київ. 1999.

- 7) Добронравова І.С. Ідеали і типи наукової раціональності. Київ. ВЦ "Київський університет". 1999, с. 24-28.
- 8) Добронравова І.С. Практична філософія науки. Збірка наукових праць. // <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Dodr-phil-2017.pdf>
- 9) Кант І. Критика чистого розуму; пер. з нім. Київ, 2000. 501 с.
- 10) Єдинак С.В.. Філософія: Онтологія. Теорія пізнання. Логіка. Етика. Суми: Видавництво СумДУ, 2007.
- 11) Комар О.В. Гуманізація науки чи натуралізація філософії? // <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/OKomar.pdf>
- 12) Руденко О.В. Погляд на науку як соціокультурний феномен // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Філософія. Політологія. Вип. 49 // http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Rudenko/statya_ukr.htm
- 13) Руденко О.В. До проблеми співвідношення об'єкта та предмета наукового пізнання // Міжнародна наукова конференція "Дні науки філософського ф-ту-2005". Матеріали доповідей та виступів. Частина 2. // <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Rudenko/tezi.htm>
- 14) Туренко В.Е. Місце філософії у світовому освітньому просторі // *Multiversum. Philosophical almanac.*, № 5-6, 2016. С. 153-161
- 15) Чуйко В.Л. Рефлексія основоположень методологій філософії науки. Київ. 2000.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 10 і № 11

Тема 8. ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ (4 год.)

План (пропонована форма проведення – диспут).

Ч. 1

1. Тлумачення людини в історії філософської думки.
2. Проблема сутності людини: а) людина як суб'єкт практичної діяльності; б) людина як суб'єкт історичного процесу; в) біопсихосоціальна цілісність людини.
3. Основні історичні моделі людини:
 - а) образ людини в античній філософії;
 - б) християнсько-теологічне розуміння людини;
 - в) образ людини в філософії епохи Відродження;
 - г) модель людини в філософії Нового часу;
 - д) новий поворот до людини в філософії ХХ ст.
4. Індивід, індивідуальність, особистість: співвідношення понять. Проблема співвідношення біологічного та соціального в людині.
5. Взаємозв'язок та взаємовплив особистості та соціального середовища. Соціалізація і персоналізація людини як процеси.
6. Проблема антропосоціогенезу.
7. Діяльність як спосіб існування людини. Структура діяльності.

Теми рефератів:

1. Основні особливості діалектико-матеріалістичної теорії пізнання.

2. Головні напрями розробки гносеологічних проблем у сучасній західній філософії.
3. Структура, форми і функції практики в процесі пізнання.
4. Проблема класифікації форм знання і пізнавальної діяльності.
5. Пізнання та інтуїція.
6. Проблема творчості в пізнанні.

Ч. 2

8. Проблема сенсу людського існування та багатоманіття способів її розв'язання.
9. Духовний світ особистості: структура і шляхи формування.
10. Свобода і відповідальність особистості.
11. Відчуження людини і феномен «втеча від свободи».
12. Проблема сенсу людського існування: різні підходи та їх оцінка.
13. Смерть і безсмертя: міфи та реальність. Проблема евтаназії.

Теми рефератів:

1. Концепція "природної людини" в добу Відродження.
2. Марксистська концепція людини.
3. Тлумачення проблеми життя і смерті наприкінці ХХ ст.
4. Расизм і проблема співвідношення біологічного та соціального в людині.
5. Роль особи в історії.

Рекомендована додаткова література до теми

- 1) Больнов О.Ф. Філософська антропологія та її методичні принципи // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки. Хрестоматія: навчальний посібник. Київ. Ваклер, 1996. С. 96-111.
- 2) Гельвецій К.А. Про людину, її розумові здібності та її виховання. Київ. Основи, 1994.
- 3) Данильян О. Г. Філософія : підручник. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків. Право, 2018. 432 с.
- 4) Коперльос Р.Ю. Розуміння нелінійності особистості в постнекласичній раціональності // *Актуальні проблеми філософії та соціології*. Вип. 36. Київ. 2022. С. 51-54.
- 5) Koperlos R. Human as a complexity system and a nonlinear person. Modern engineering and innovative technologies. Т. 18 (4). Karlsruhe, Germany, 2021. Р. 88-89.
- 6) Крисаченко В.С. Людина і біосфера / <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/krisachenko/krisa.html>
- 7) Людина в складному світі. За ред. Н. В. Кочубей, М. О. Нестерової; вступне слово В.П. Адрущенка // http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/humen_2017_.pdf
- 8) Сидоренко Л.І. Сучасна наука в контекстах свободи та відповідальності // <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/sid-nauka.htm>

- 9) Шелер М. Сутність моральної особистості / Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки. Хрестоматія: Навч. посібник / Упорядники В.В.Лях, В.С.Пазенок. Київ. Ваклер, 1996.
- 10) Шелер Й. Походження людини в Космосі. *Читанка з історії філософії. Книга VI. Зарубіжна філософія XX століття*. Київ, 1993. С.146-151.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 12

Тема 9. ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ СУСПІЛЬСТВА (2 год.)

План

1. Поняття «суспільство» у філософії та основні підходи до его тлумачення:
 - а) розуміння суспільства як похідного від природних властивостей індивіда, його незмінних природних якостей (Т. Гоббс, Вольтер, Ж.-Ж. Руссо);
 - б) особливості формаційного (К. Маркс) підходу до дослідження суспільства;
 - в) структурно-функціональний аналіз суспільства (Т. Парсонс, Р. Мертон);
 - г) теорія стадій економічного зростання (Уолтер Ростоу);
2. Економічна сфера суспільного життя та її характеристика.
3. Принципи структурування суспільства. Соціальна стратифікація.
4. Поняття суспільної психології та ідеології. Цінності в структурі ідеології.
5. Основні проблеми соціальної динаміки.
6. Особистість і маси в історичному процесі. Роль особистості в історії.
7. Співвідношення «суспільство–природа». Природне середовище життєдіяльності суспільства, його вплив на суспільне життя.

Теми рефератів:

1. Основні риси техногенної цивілізації.
2. Світова соціально-екологічна ситуація наприкінці ХХ ст.
3. Глобальні проблеми, їх сутність та шляхи розв'язання.
4. Сутність інформаційно-семіотичної концепції культури.
5. Підходи до розуміння цивілізації.

Рекомендована додаткова література до теми

- 1) Аристотель. Політика; пер. з давньогрец. О. Кислюк. Київ, 2000. 238 с.
- 2) Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії «громадянське суспільство»; ред. М. Прихода; пер. з нім. Львів, 2000. 317 с.
- 3) Локк Дж. Два трактати про врядування; пер. з англ. Київ, 2001. 264 с.
- 4) Лютий Т. Пригоди філософських ідей Західного світу. Київ. Темпора, 2019. 384 с.
- 5) Коперльос Р.Ю. Складні людиновимірні системи в контексті розвитку сучасного суспільства. Мат. конференції «Філософсько-світоглядні та міждисциплінарні проблеми гуманітарного розвитку сучасного суспільства». Київ. 2015. С. 109-111.

- 6) Макіавеллі Н. Державець. Флорентійські хроніки. Київ, 2000. 610 с.
- 7) Петрушенко В.Л. Філософія. Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти III-IV рівнів акредитації. 2-ге видання, виправлене і доповнене. Львів: Новий світ - 2000, Магнолія плюс, 2003.
- 8) Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний посібник. Видання друге, перероблене та доповнене. Київ. Центр навчальної літератури, Інкос, 2006.
- 9) Причепій Є.М, Черній А.М., Чекаль Л.А. Філософія. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ. Академвидав, 2006.
- 10) Скринник М.та ін.. Філософія. Навчальний посібник. Львів. Ліга-Прес, 2015. 477 с.
- 11) Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія: підручник для вищ. навч. закл. В.П.Андрущенко, Л.В.Губерський, М.І.Михальченко. Вид. 3-тє, випр. та доп. Київ. Генеза, 2006. Розділ 3, § 6. С. 436-478.
- 12) Тойнбі А. Дж. Дослідження історії. Тойнбі А.Дж. Твір у 2-х т. Т. 1. Київ, 1995. 390 с.
- 13) Філософія: навч. Посібник. Ю.М. Вільчинський, Л.В. Северин-Мрачковська, О.Б. Гаєва та ін. Київ. КНЕУ, 2019.
- 14) Філософія: хрестоматія для бакалаврів фіз.-мат. і природн. спеціальностей. У 2 т. Т. 1. Філософська пропедевтика /авт.-упоряд І.С Добронравова, О.В.Руденко, О.В.Комар та ін.; заг. Ред. І.С Добронравова, О.В.Руденко. 2-ге вид. доп. К.: ВПЦ «Київський університет», 2020.
- 15) Фюрст М., Тринкс Ю. Філософія. Пер. з нім. Вахтанга Кебуладзе. Київ. ДУХ І ЛІТЕРА, Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2017. 528 с.

Завдання для самостійної роботи

Ряд питань навчальної дисципліни виносяться на самостійне опрацювання. Виконання самостійної роботи оцінюється окремо та є невід'ємною складовою успішного проходження курсу. Для виконання завдань самостійної роботи вам необхідно зробити конспект нижчезазначених питань. Кожне питання має бути ґрунтовно висвітлене в обсязі не менше двох сторінок рукописного тексту.

1. Принципи класифікації філософських напрямків.
2. Філософія елліністичного періоду (кініки, стоїки, скептики, епікурейці).
3. Номіналісти та реалісти в філософії середньовіччя
4. Філософська еволюція позитивізму.
5. Філософія української національної ідеї (В.Липинський, Д.Донцов, ін.).
6. Поняття субстанції. Різноманітні філософські підходи до визначення поняття «субстанція».
7. Роль мови та інших соціокультурних факторів у виникненні та розвитку свідомості.
8. Роль соціального середовища в формуванні особистості.

9. Перспективи розвитку людини і людства.
10. Діалог культур і цивілізацій. Сучасна цивілізація, її особливості та протиріччя.
11. Теперішнє та майбутнє України у координатах світового розвитку.

Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання виконуються у вигляді реферату обсягом до 10 сторінок або презентації за темою яка обирається з нижченаведеного переліку або індивідуальною темою погодженою з викладачем. Крім того, індивідуальне завдання може бути у формі філософського есе. Як написати есе? Есе – це прозаїчний твір обсягом до 3 сторінок та вільної композиції, що висловлює індивідуальні враження й міркування з конкретного приводу або питання, які свідомо не претендують на повне або вичерпне трактування предмета. Філософське есе – це ваші особисті роздуми з приводу філософсько-світоглядних проблем, які лежать в основі життєвого світу особистості: добра і зла, свободи, сенсу життя, щастя тощо. Робота над есе надає можливість перевірити свої літературні здібності. Ваше завдання: написати твір на обрану вами тему, показавши власне бачення та ставлення до написаного, знайти точки перетину цієї проблематики з власним життєвим і духовним досвідом.

Теми для творчих робіт

- 1) Роль дисципліни «Філософія» у формуванні майбутнього спеціаліста.
- 2) Філософія як сенсоутворююче ядро культури.
- 3) Філософія як спосіб життя.
- 4) Віра і знання: проблеми розмежування.
- 5) Людина, як вища цінність у системі філософії.
- 6) Ведична література як джерело знань давньоіндійського суспільства.
- 7) Вплив античної філософії на розвиток світової філософської думки та культури.
- 8) Характерні риси середньовічного способу філософування (теоцентризм, символізм, креаціонізм).
- 9) Філософський зміст патристики.
- 10) Критика схоластики Еразмом Роттердамським.
- 11) Вплив німецької класичної філософії на формування провідних філософських напрямів сучасності.
- 12) Марксистсько-ленінська філософія: міф чи реальність.
- 13) Історичні передумови та теоретичні витoki виникнення марксистської філософії.
- 14) Російська філософія XIX–XX ст.: основні напрямки та головні ідеї.
- 15) Світова та українська філософія: аспекти та перспективи взаємозв'язків.
- 16) Україна та Західна Європа XVI – XVII ст.: вплив їх зв'язків на розвиток філософії.
- 17) Філософські ідеї С. Оріховського-Роксолана.
- 18) Філософські ідеї К. Саковича.

- 19) Роль православних братств і братських шкіл у розвитку філософії та освіти в Україні.
- 20) Духовний потенціал української ідеї.
- 21) Розвиток професійної філософії України XIX – початку XX ст. в Київському і Харківському університетах.
- 22) Проблема національної еліти в історіософії Д. Донцова.
- 23) Проблема «Схід-Захід» у творчості М. Хвильового і О. Шпенглера.
- 24) Філософсько-світоглядні ідеї В. Вернадського.
- 25) Співвідношення понять «суспільство», «історія», «соціум».
- 26) Матеріальне і духовне виробництво: історичні варіанти взаємодії.
- 27) Суспільний поділ та кооперування праці як основа соціальної структури суспільства.
- 28) Феномен маргінальності.
- 29) Загальна природа владних відносин.
- 30) Сучасна соціальна філософія про проблему закону суспільного розвитку. Класифікація суспільних законів.
- 31) Поп-культура як самовираження глобальної культури і шоу як її механізм.
- 32) Філософія як самовираження культури і особливості її трансформації.
- 33) Феномен тероризму як об'єкт філософського аналізу.
- 34) Філософія культури в субкультурі неоготики (або рок-музики, панк-культури, ультраправих, ультралівих рухів, в русі New Age).
- 35) Мультикультуралізм як альтернатива викликам глобалізації.
- 36) Сучасні парадигми глобалістики.
- 37) Антиглобалізм як ідеологія та складова частина глобалізації.
- 38) Україна і глобалізація: зони ризику і переваги.
- 39) Майбутнє: процвітання людства чи крах цивілізації?
- 40) Гендерна проблематика в сучасному науковому дискурсі.

Теми для есе

- 1) Філософія – мистецтво ставити чи давати відповіді?
- 2) «Наука – це те, що Ви знаєте, філософія – те, чого не знаєте» (Бертран Рассел)
- 3) «Хто не любить самотності, той не любить свободи, бо лише наодинці можна бути вільним» (А.Шопенгауер).
- 4) «Мета виправдовує засоби її досягнення» (Н.Макіавеллі).
- 5) «Книги пишуться не для того, щоб у них вірили, а для того, щоб про них розмірковували» (У.Еко).
- 6) «Так ось врахуй, що найперший обов'язок порядної слідчої – підозрювати саме тих, хто здається чесним» (У.Еко).
- 7) «... шлях до пізнання лежить через вивчення мов» (У.Еко).
- 8) Чи філософія робить людину особистістю?
- 9) «Світ складніше моїх понять про світ» (У.Еко).
- 10) «Священна війна – се однаково війна» (У.Еко).
- 11) «Людина – це машина» (Ж. Ламетрі).

- 12) «Найгірша самотність – це коли людині незатишно з самою собою» (М. Твен).
- 13) «Прагни не до того, щоб домогтися успіху, а до того, щоб твоє життя мало сенс» (А. Ейнштейн).
- 14) «Птахи піднімаються вище, коли летять проти вітру» (У. Черчілль).
- 15) «Щоб дійти до мети, треба перш за все йти» (Оноре де Бальзак).
- 16) «Невдача – це просто можливість почати знову, але вже більш мудро» (Г. Форд).
- 17) «Те, що не можна виправити, не слід і оплакувати» (Б. Франклін).
- 18) «Якщо ви йдете через пекло, йдіть не зупиняючись» (У. Черчілль).
- 19) «Хороша книга подібна айсбергу, сім восьмих якого приховано під водою» (Е.Хемінгуей).
- 20) «Життя – це не пошук себе. Життя – це створення себе» (Дж.Б.Шоу).

Порядок оцінювання

Оцінювання ваших досягнень відбувається за системою відображеною в Таблиці 1.

Таблиця 1

№ теми	Назви розділів і тем	всього балів	Форма заняття	
			лекція	семінар (конспектування, питань, виступ, доповнення)
	1	2	3	4
Розділ 1. СУТНІСТЬ ФІЛОСОФІЇ ТА ЇЇ ГЕНЕЗА				
1	Філософія, коло її проблем та роль у суспільстві	4	-	4
2	Історія світової філософії	8	-	8
3	Сучасна світова філософія: основні течії та напрямки	4	-	4
4	Філософська думка України	8	-	8
Розділ 2. ОНТОЛОГІЯ. ДІАЛЕКТИКА. ГНОСЕОЛОГІЯ.				
5	Філософський зміст проблеми буття	4	-	4
6	Діалектика як вчення про загальний розвиток та взаємозв'язок	4	-	4
7	Філософська сутність і структура пізнання	4	-	4
Розділ 3. ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, ПРАВО				
8	Філософська антропологія	8	-	8
9	Осмислення суспільства у філософії	4	-	4
Написання реферату		5		
філософського есе		4		
підсумкового есе		3		
Екзамен		40		

Усього балів	100
--------------	-----

Враховуючи, що відвідування лекції та ведення конспекту лекції покликані виконати роль «дорожньої карти», зорієнтувавши вас на колі питань, що будуть розглядатися на семінарі, то оцінка за конспект лекції входить в оцінку семінару. Робота на семінарах оцінюється за наступними критеріями:

- ✓ виступ із доповіддю на питання за планом семінарського завдання може принести вам 2 бал за умови, що відповідь буде змістовною та відповідати плановому питанню;
- ✓ якщо, при виступі, ви проявите ґрунтовну підготовку, висловіте власну точку зору щодо висвітлюваної проблеми й підкріпите її аргументацією, правильно відповісте на уточнюючі питання викладача то можете отримати ще 2 бали;
- ✓ якщо ви підготували реферат, розповіли основний його зміст та правильно оформили його це може принести вам 5 балів;

Таким чином ваша участь в роботі семінару може принести вам до 9 балів за одне заняття. Пропущений семінар відпрацьовується написанням конспекту всіх питань з плану заняття та відповідями на питання викладача за змістом семінару під час відпрацювання.

Ваша присутність без підготовки та нездатність впоратись із завданнями оцінюється 0 балів. Відпрацювання пропущених чи оцінених у 0 балів занять відбувається за умови попереднього ознайомлення з матеріалами для підготовки до семінарського заняття.

Самостійна робота оцінюється викладачем з розрахунку 3 бали за два повністю висвітлених в конспекті питання з вищенаведеного списку.

Кожен курсант (стуент) один раз протягом курсу написати та надати викладачу реферативну роботу на тему з запропонованого переліку або за власною темою, узгодженою з викладачем. Успішне виконання цього завдання оцінюється в 4 бали. При цьому оцінка відбувається узагальненням балів за 5 критеріями: 1) грамотність й оформлення; 2) відповідність змісту темі; 3) структурна логічність; 4) аргументованість висновків; 5) оригінальність роботи та культура посилань на використані при написанні джерела. Крім того, кожен курсант (студент) має можливість отримати додатково бали за написання філософського есе, за яке передбачено 4 бали й тематика якого пропонується викладачем, та обов'язково в рамках зворотнього зв'язку з викладачем написати анонімне підсумкове есе на тему «Що корисного я отримав для себе після вивчення курсу філософії», оцінка за яке дорівнює 3 бали.

Таблиця 2

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	відмінно

82-89	B	добре
75-81	C	
64-74	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Підсумковий контроль з дисципліни відбувається у вигляді усного екзамена на якому ви можете отримати до 40 балів в залежності від повноти та обґрунтованості ваших відповідей. На екзамені у білеті, який ви обрали, зафіксовані 3 питання з переліку наведеного нижче, кожна відповідь дає вам до 13 балів. Якщо під час проходження курсу ви набрали 60 балів, то маєте право не здавати екзамен вдовольнившись підсумковою оцінкою, яка дорівнює «задовільно». Схема переведення балів у підсумкову оцінку наведена в Таблиці 2.

Питання до екзамену

1. Філософія та її предмет. Обґрунтування необхідності вивчення філософії у вищому навчальному закладі.
2. Світогляд: структура, основні історичні типи та їх сутність.
3. Об'єктивні та особистісні фактори розвитку світогляду: ідеали і цінності, віра і переконання.
4. Специфіка філософського вирішення світоглядних питань. Головні теми/проблеми філософських думок.
5. Функції філософії. Роль філософії у системі культури.
6. Зародження уявлень про цілісність світу та його розвиток у народів Стародавнього Світу.
7. Філософська думка Стародавньої Індії та Стародавнього Китаю.
8. Філософія Стародавньої Греції (натурфілософія, філософські погляди Сократа, Платона, Аристотеля)
9. Філософія епохи еллінізму і Римської імперії (епікуреїзм, скептицизм, стоїцизм, неоплатонізм).
10. Філософія Середніх віків: патристика, схоластика, номіналізм, реалізм.
11. Філософія доби Відродження (Л. да Вінчі, М. Монтень, Н. Маківаллі, та ін).
12. Основні моделі філософії XVII-XVIII ст.ст.: раціоналізм, емпіризм, просвітництво.
13. Німецька класична філософія.
14. Філософія марксизму: погляд на історію, людину та суспільство.
15. Позитивізм.
16. Ірраціоналізм у посткласичній філософії (С. К'єркегор, А. Шопенауєр, Ф. Ніцше, А. Бергсон).
17. Позитивізм: основні етапи розвитку та їх особливості. Неопозитивізм. Прагматизм.

18. Герменевтика (В. Дільтей, Х.-Г. Гадамер та ін.). Феноменологія.
19. Екзистенціалізм як вчення про людину: віра, самотність, свобода, турбота, страх, вина, бунт, вибір, діалог як фундаментальні стани людини. Поняття межевої ситуації.
20. Релігійна філософія ХХ ст.: неотомізм, тейярдизм.
21. Ситуація Постмодерну у філософії II пол. ХХ- початку ХХІ ст..
22. Характеристика філософської думки Київської Русі. Філософсько-політичні твори мислителів Київської Русі.
23. Гуманістичні та реформаторські ідеї у філософській думці України (кінець ХV – початок ХVІІ ст.).
24. Філософія українського Просвітництва II пол. ХVІІ–ХVІІІ ст. Філософські погляди Григорія Сковороди.
25. Університетська (академічна) філософія в Україні ХІХ – початку ХХ ст.
26. Українська філософська та суспільно-політична думка II пол. ХІХ–ХХ ст.
27. Розвиток української філософії в радянський період.
28. Новітній етап розвитку філософської думки в Україні.
29. Онтологія. Філософський зміст проблем буття.
30. Сутність матерії та основні форми її існування.
31. Поняття «світ». Філософія про єдність та багатоманітність світу.
32. Свідомість в контексті відношень людини до світу. Основні характеристики та компоненти свідомості.
33. Принципи діалектичного осмислення буття.
34. Поняття руху і спокою.
35. Категорії «простір» і «час».
36. Діалектика як вчення про розвиток і метод пізнання.
37. Діалектика та метафізика як дві концепції розвитку.
38. Історичні форми діалектики. Об'єктивна й суб'єктивна діалектика.
39. Основні закони діалектики, їх світоглядне та методологічне значення
40. Категорії діалектики.
41. Альтернативи діалектики: софістика, еклектика, релятивізм, догматизм.
42. Гносеологія як філософська проблема про пізнаваність світу і його законів.
43. Пізнання як специфічна форма відношення людини до світу. Основні види і принципи пізнання.
44. Суб'єкт, предмет і об'єкт пізнання.
45. Практика – критерій істини, основа і ціль пізнання. Види практики.
46. Єдність чуттєвого і раціонального моментів пізнання.
47. Філософське осмислення творчості та інтуїції.
48. Проблема істини у філософії і науковому пізнанні. Діалектика абсолютної і відносної істини
49. Філософська антропологія. Основні історичні моделі людини.
50. Проблема співвідношення біологічного та соціального в людині.
51. Індивід, індивідуальність, особистість: співвідношення понять. Взаємозв'язок та взаємовплив особистості та соціального середовища.

52. Свобода і відповідальність особистості. Відчуження людини і феномен «втеча від свободи».
53. Проблема сенсу людського існування: різні підходи та їх оцінка.
54. Смерть і безсмертя: міфи та реальність.
55. Критерії і закономірності суспільного прогресу.
56. Соціальна філософія та її місце в системі філософського знання.
57. Поняття «суспільство» у філософії та основні підходи до його тлумачення.
58. Економічна сфера суспільного життя та її характеристика.
59. Політична сфера життя суспільства та її основні елементи.
60. Співвідношення «суспільство–природа». Природне середовище життєдіяльності суспільства, його вплив на суспільне життя.
61. Людина як суб'єкт соціального процесу.
62. Соціалізація і персоналізація людини як процес освоєння і творчості культури.
63. Соціальна структура суспільства і соціальна стратифікація.
64. Поняття суспільної психології та ідеології. Цінності в структурі ідеології.
65. Філософія історії: предмет, проблематика, функції.
66. Джерела та рушійні сили історії.
67. Суб'єкти історичного процесу.
68. Основні проблеми соціальної динаміки.
69. Особистість і маси в історичному процесі. Роль особистості в історії.
70. Сутність духовного життя суспільства.
71. Суспільна свідомість, її структура. Суспільна свідомість й індивідуальна свідомість.

Правила курсу та політика академічної доброчесності

Запізнення на лекцію не припустимі, викладач залишає за собою право не допустити до заняття слухача (студента), що порушує дисципліну або запізнюється. Поважайте працю викладача, ваших товаришів по навчанню та себе – дотримуйтесь дисципліни під час освітнього процесу. Ці ж самі правила поведінки поширюються й на інші форми занять (семінари, практичні). Політика виправдання через відсутність: виправдовувати відсутності або запізнення тільки в разі невідкладної медичної допомоги, виснажливої хвороби, сімейної ситуації або участі в санкціонованих заходах Академії. Мені потрібна документація або альтернативна форма перевірки. Слухач має виправдати відсутність. Я буду вважати, що пропуск є без поважної причини, допоки не буде представлено доказ зворотного. Визначення «виправдано» виноситься на розсуд викладача.

Заборонено здавати індивідуальні роботи із запізненням. Ви несете відповідальність за те, щоб ваша робота була завершена і готова здатися до кінця заняття в день її виконання.

Прослуховуючи цей курс, Ви погоджуєтесь дотримуватися положень принципів академічної доброчесності й усвідомлюєте усю відповідальність за плагіат (привласнення авторства на чужий твір, а також використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора). Плагіат особливо огидний і призведе до негайної негативної оцінки дисципліни. Для кращого розуміння, що є плагіатом рекомендую ознайомитися з матеріалом http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2013/Metodichka-plagiat.pdf

Під час екзамену не повинно бути жодних розмов або спілкування. Будь-яка розмова або користування електронним пристроєм буде інтерпретуватися як шахрайство і призведе до незадовільної оцінки за екзамен чи тест. Обмін інформацією з іншими особами в аудиторії під час тестування або екзамену, є академічною нечесністю, і всі залучені сторони будуть покарані. Хоча робота в групах над відповідними документами або домашніми завданнями не заборонена, робота, яку виконує слухач, повинна бути продуктом цього слухача і демонструвати його унікальний внесок. Видавати чужу роботу за свою – форма академічної недоброчесності.

Аудиторний етикет: під час занять зовнішній світ перестає існувати. Використання мобільних телефонів, комп'ютерів або інших пристроїв зв'язку під час лекції категорично забороняється адже є проявом неповаги до викладача і аудиторії. Користування гаджетами для доступу до мережі Інтернет припустиме лише під час семінарських/практичних занять за вказівкою чи дозволом викладача. Якщо ви не хочете бути в аудиторії, залишайтеся вдома, якщо ви приходите, я очікую вашої повної уваги та максимальної включеності у навчання.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

підручники та навчально-методичні посібники

- 1) Воронюк, О.Л. Філософія: підручник. 3-є вид., переробл. та допов. Київ, ВСВ «Медицина», 2018. 216 с.
- 2) Герман, О.М. Філософія (доступно і цікаво). Курс лекцій. Тернопіль, Астон, 2015. 232 с.
- 3) Данильян, О.Г. Філософія: підручник. Харків, Право, 2015. 432 с.
- 4) Данильян, О.Г. Філософія: підручник. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків, Право, 2018. 432 с.
- 5) Киричок, О. Б. Філософія: підручник для студентів вищих навчальних закладів. 2-ге вид. Київ, ВПЦ «Київський університет», 2016, 531 с.
- 6) Основи філософії: навч.посібник / С. Симоненко, О. Сулим, М. Шмиголь, Н. Щубелка, Ю. Юшкевич, Л. Сандюк; Під ред. М. Шмиголь. Київ, Центр навчальної літератури 2019, 412 с.
- 7) Філософія: практикум / Л.В. Северин-Мрачковська, Ю.М. Вільчинський, В.Л. Деркач та ін. Київ, КНЕУ, 2018. 248 с.
- 8) Філософія. Базовий підручник для студентів вищих навчальних закладів / Під ред. Л. Губернського. 2-ге вид. Харків, Фоліо, 2018, 622 с.

- 9) Філософія: підручник / І. Бичко, В. Табачковський, А. Бичко, В. Ярошовець. Київ, Центр навчальної літератури, 2019, 648 с.
- 10) Фюрет М., Трінкс Ю. Філософія; Пер. В. Кебуладзе. Київ, Дух і Літера, Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2018. 544 с.

**Додаткова
довідкова література та енциклопедії**

- 1) Філософія: словник-довідник: навч. посібник / За ред. І.Ф. Надольного, І.І. Пилипенка, В.Г. Чернеця. Київ, НАКККиМ, 2012. 500 с.
- 2) Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посібник / Л.В. Губерський, А.О. Приятельчук, І.В. Бойченко (ред.). 2-ге вид., стер. Київ, Знання, 2009. 624 с.
- 3) Філософський енциклопедичний словник / За ред. В.І. Шинкарук. Київ, Абрис, 2002. 742 с.
- 4) Философский словарь / И.В. Андрущенко, О.А. Вусатюк и др. Київ, АСК, 2006. 1056 с.

підручники та навчально-методичні посібники

- 1) Горський, В.С. Історія української філософії: навч. посіб. 4-е вид., доп. Київ, Основа, 2001. 374 с.
- 2) Кремень, В.Г., Ільїн, В.В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: підручник. Київ, Книга, 2005. 528 с.
- 3) Огородник, І.В., Огородник, В.В. Історія філософської думки в Україні. Курс лекцій: навч. посіб. Київ, Вища шк.; Т-во «Знання», КОО, 1999. 543 с.
- 4) Огородник, І.В., Русин, М.Ю. Українська філософія в іменах. Київ, Либідь, 1997. 328 с.
- 5) Петрушенко, В.Л. Філософія: навч. посібник. Львів, ТзОВ НВФ «Магнолія плюс 2006», 2011. 506 с.
- 6) Подольська, Є.А., Подольська, Т.В. Філософія: підручник; Нар. укр. акад. Харків, Вид-во НУА, 2014. 662 с.
- 7) Причепій, Є.М. та ін. Філософія: підручник / Є.М. Причепій, А.М. Черній, Л.А. Чекаль. 2-е вид., випр., доп. Київ, Академвидав, 2006. 580 с.
- 8) Русин, М.Ю., Огородник, І.В. та ін. Історія української філософії: навч. посібник. Київ, ВПЦ «Київський університет», 2008. 591 с.

орієнтовний список першоджерел

- 1) Аристотель, Політика; [пер. з давньогрец. О. Кислюк]. Київ, Основи, 2000. 238 с.
- 2) Габермас, Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії “громадянське суспільство”; ред. М. Прихода; пер. з нім. Львів, 2000. 317 с.
- 3) Декарт, Р. Міркування про метод: щоб правильно спрямовувати свій розум і відшукувати істину в науках. Київ, Тандем, 2001. 114 с.
- 4) Джеймс В. Прагматизм; пер. П. Насади. Київ, Основи, 2000. 142 с.
- 5) Драгоманов, М. Чудацькі думки про українську національну справу [Електрон.ресурс] Драгоманов М. Вибране. Київ, 1991. Режим доступу :

http://mikhajjlo_dragomanov__

[chudack_dumki_pro_ukransku_naconalnu_spravu_chastina_2.rar](#). – Назва з екрану.

- 6) Кант, І. Критика чистого розуму; пер. з нім. Київ, Юніверс, 2000. 501 с.
- 7) Конинський Г. Загальна філософія поділена на чотири відділи. *Твори в 2-х т. Т. 1*. Київ, Основи, 1990.
- 8) Локк, Дж. Два трактати про врядування; пер. з англ. Київ, Основи 2001. 264 с.
- 9) Макіавеллі, Н. Державець. Флорентійські хроніки. Київ, Основи, 2000. 610 с.
- 10) Ортега-і-Гассет Х. Нові симптоми. *Читанка з історії філософії. Кн. VI. Зарубіжна філософія XX століття*. Київ, Знання, 1993.
- 11) Роттердамський, Е. Похвала Глупоті. Домашні бесіди. Київ, Знання, 1993. 228 с.
- 12) Сартр, Ж.-П. Буття і ніщо: Нарис феноменологічної онтології; пер. з фр. Київ, Основа, 2001. 850 с.
- 13) Сартр, Ж.-П. Екзистенціалізм – це гуманізм. *Читанка з історії філософії. Кн. VI. Зарубіжна філософія XX століття*. Київ, Знання, 1993. С.29-33.
- 14) Сковорода, Г.С. Розмова п'яти подорожніх про істинне щастя в житті (товариська розмова про душевний мир); [пер. В. Шевчука]. *Твори. Т.2*. Київ, АТ «Обереги», 1994. С. 325-358.
- 15) Тойнбі, А.Дж. Дослідження історії. *Тойнбі А.Дж. Твір у 2-х т. Т. 1*. Київ, Основи. 1995. 390 с.
- 16) Франко, І. Що таке поступ? *Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. Т. 45*. Київ, Худ.літ-ра, 1990. С. 48-63.
- 17) Чижевський, Д. Нариси з історії філософії на Україні. Київ, Вид-во Орії при УКСП Кобза, 1992. 230 с.
- 18) Шелер, Й. Походження людини в Космосі. *Читанка з історії філософії. Кн. VI. Зарубіжна філософія XX століття*. Київ, Знання, 1993. С. 146-152.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

- 1) Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського: <http://www.nbuv.gov.ua>.
- 2) Портал «Філософія online»: <http://phenomen.ru>.
- 3) Сайт Інституту філософії НАН України ім. Г.С. Сковороди - <http://filosof.com.ua>.